

*Машура А.**

КНР ЯК ФАКТОР БАЛАНСУ СИЛ У СХІДНІЙ АЗІЇ ПІСЛЯ ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ

Баланс сил – це «ознака ситуації, в якій силові відносини між державами або групами держав знаходяться в стані приблизної або повної рівності...коли сила буквальним чином «врівноважена» еквівалентною силою...» [3]. З іншого боку, баланс сил можна розглядати як ефективний зовнішньополітичний інструмент або як один із можливих станів міжнародних відносин [1]. На відміну від *power transition theory* (теорія переходу сили), теорія балансу сил базується на тому, що у випадку, коли один актор або коаліція акторів міжнародних відносин отримує значну силову перевагу в певному регіоні, це дає привід нав'язувати свою волю та вести себе агресивно по відношенню до інших регіональних держав [5].

У Північно – Східній Азії завершення Холодної війни не стало поштовхом для держав проводити більш самостійну та динамічну політику у сфері безпеки.

Із розпадом біполярної системи міжнародних відносин у Східній Азії розпочинається процес перегрупування сил. Після завершення Холодної війни КНР певним чином бере на себе зобов'язання по підтримці стабільності в регіоні, які раніше виконував СРСР і у такий спосіб заповнює вакуум сили, що утворився після 1991 р. [2].

У Східній Азії інституційні механізми регулювання безпеки (АРФ та *East Asia Summit*) не є ефективними через ряд невирішених регіональних проблем (тайванського питання, проблеми двох Корей, питань невирішеності островів тощо) та невизначеності самоідентифікації держав у формуванні коаліцій із позарегіональним гравцем – США. Шестисторонній механізм також не став ефективним у забезпеченні стабільності в регіоні та не інституалізувався. Створення АРФ та спроба вивести його на новий якісний рівень була не в останню чергу викликана ростом занепокоєння регіональних держав прискороною мілітаризацією КНР, а також тим, що малі держави та регіональні держави середнього рівня намагалися спонукати КНР відмовитися від традиційно негативного сприйняття мультилатералізму та зробити свою політику більш прозорою (КНР має значний конфліктний потенціал, що може за певних умов проектуватися назовні: нерівномірний розвиток, проблеми прав людини, екологічні проблеми тощо).

Після завершення Холодної війни КНР та Японія могли поборотися за статус великих держав, проте Японія впустила свій шанс стати «нормальною» державою та займатися питаннями власної безпеки самостійно [5]. Без сумніву сьогодні КНР та США намагаються стримувати одна одну. І якщо стримування гегемоном інших сил є звичайною справою, то стримування гегемона великою регіональною державою є досить цікавим випадком. На початку 90-х рр. КНР проголосила доктрину «малих кроків» у зовнішній політиці та перестала атакувати систему американоцентричних альянсів в АТР, що дало їй змогу сконцентруватися на економічному розвитку, доступ до азійського та американ-

* студентка 5 курсу спеціальності «міжнародні відносини» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Капітоненко М.Г.

ського ринків тощо. Якщо в економіці така політика була досить успішною, то у сфері безпеки спостерігаємо прямо зворотній результат через те, що значна силова перевага США в регіоні не може не розглядатися КНР як загроза власній безпеці. Китайську концепцію кооперативної безпеки для країн регіону можемо таким чином розглядати у двох напрямках: або як механізм зниження втручання США у регіональні справи, або як намагання створити справжній внутрішньоазійський механізм безпеки, в якому КНР могла б відігравати домінуючу роль. Мобілізувати держави середнього рівня в регіоні сьогодні вкрай важко, адже стратегічні інтереси держав у більшості випадків не співпадають та присутній феномен крос-стримування, коли союзники США, як наприклад, Японія та Республіка Корея, не рідко розігрують між собою «китайську карту», щоб стримувати одна одну, що в першу чергу зумовлено історичним фактором [4].

Сьогодні зарано говорити про стабільний баланс сил у Східній Азії, регіоні, гетерогенному за своєю природою. У регіоні зберігається традиційне, «жорстке», балансування, хоча його прояви не мають таких різких наслідків, як за часів біполярного протистояння. Балансування між США та КНР має геополітичний характер. Всі території континентальної Східної Азії, крім Республіки Корея, де-факто знаходяться у зоні впливу КНР, у той час, як США домінують у морській Південно – Східній Азії, що забезпечує їм доступ до життєво важливих транспортних шляхів, що сполучують Східну Азію та Близький Схід. У Північно – Східній Азії ситуація складніша, проте США все одно мають значну перевагу на випадок можливих військових дій на морі [5].

Для регіональних держав існує дві моделі балансування – зовнішнє та внутрішнє. Враховуючи те, що КНР не може створити систему КНР – центричних альянсів в регіоні, вона наращує власні військові потужності. При цьому об'єктом цього балансування є не Японія та Республіка Корея, а Тайвань. У свою чергу держави, що знаходяться під американською «парасолькою» стримують КНР не тільки як силу, яка набирає дедалі більшої ваги в регіональній системі. Важливим для розуміння такого стримування є також сприйняття однієї держави іншими як «спільної загрози», що є характерним саме для регіональних підсистем [5]. У випадку з КНР така загроза асоціюється з ревізіонізмом. Питання Тайваню має першочергове значення для здійснення зовнішньої політики КНР, що обґрунтовано у всіх зовнішньополітичних доктринах. Для КНР визнання незалежності Тайваню може стати найстрашнішою поразкою, адже значна американська військова присутність в Тайваньській протоці сьогодні розглядається як безпосередня загроза безпеці КНР, що знаходиться прямо на її кордонах. До того ж КНР розуміє можливі наслідки перетворення системи азійської ПРО ТВД у стратегічну. КНР намагається максимально зменшити вплив США на процес розв'язання проблеми «двох Китаїв». Під цю задачу підведена тактика розміщення озброєнь КНР навколо Тайваню, щоб у гіпотетичному конфлікті КНР могла завдати значної шкоди американським військовим силам у протоці.

Можливою альтернативою для стримування Сполучених Штатів Китайською Народною Республікою міг бути союз КНР та РФ. Проте, враховуючи значну конвенційну слабкість РФ та неспівпадіння сфер інтересів двох держав (КНР не має жодного впливу на розширення НАТО, а РФ не може лобіювати інтереси КНР по тайванському питанню), такий альянс видається непродуктивним, а перетворення ШОС на багатосторонній механізм із підтримки безпеки – абсолютно нереалістичним.

Біполярна динаміка у Східній Азії має ще одну особливість – після Холодної війни КНР в регіоні є одночасно *rising and superior power*. КНР намагається зберегти перевагу у відносній силі у той час, як США послуговуються наступальним реалізмом та постійно наращують свою військову присутність у регіоні. Першочерговою задачею для КНР у

такій ситуації є подолання технологічного розриву задля захисту своєї екстенсивної берегової лінії [4].

Сучасний стан системи балансу сил у Східній Азії доцільно розглядати з позицій структурного реалізму, який, не відкидаючи традиційні постулати реалізму, робить значний акцент на концепті взаємозалежності. Сьогодні існують два варіанти наслідків існуючої силової ситуації – створення ефективного балансу сил, коли збільшення військової потужності держав супроводжується чітким розумінням загроз і не веде до війни, та можливою гонкою озброєнь, загостренням дилеми безпеки та невідворотнім конфліктом. Враховуючи значну ступінь взаємозалежності між КНР та США на глобальному рівні, різницею в інтересах двох держав (США – глобальні, КНР - регіональні) та використанням різних видів озброєнь, коли кожна держава має наступальну перевагу у своєму театрі можливих військових дій, дилема безпеки значно зменшується, що дає можливість сподіватися на становлення системи ефективного регіонального балансу сил у Східній Азії.

Література

1. Капітоненко М. Г. «Баланс сил та організація міжнародної системи». – Режим доступу: < www.cirs.kiev.ua >.
2. Buzan B., Waever O. *Regions and Powers. The Structure of International Security*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
3. Claude I. *Power and International Relations*. – New York: Random House, 1962. – P.13.
4. Cooney K., Sato Y. *The Rise of China and International Security: America and Asia Respond*. – Routledge, 2008.
5. Paul T. , Wirtz J., Fortmann M., *Balance of Power: Theory and Practice in the 21st Century*. – Stanford: Stanford University Press, 2004.